

протистояння, а також історії Фінляндії першої половини ХХ ст. загалом.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Носков А.М. Радянсько-фінляндська війна 1939-1940. Київ, 1990. 354 с.
2. Іванов В.О. Політика СРСР щодо Фінляндії у 1939-1944 рр.: історіографія: дис...канд. іст. наук. 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 252 с.
3. Вехвіляйнен, Оллі. Фінляндія в Другій світовій війні: між Німеччиною і Росією / пер. зі швед. Є. Лохіна. Київ : Темпора, 2010. 247 с.
4. Мейнандер, Генрик. Історія Фінляндії, 1944. Війна, суспільство, настрої / пер. зі швед. Є. Король. Київ : Темпора, 2010. 295 с.
5. Лінгрен Астрід. Щоденники військового часу 1939-1945. Київ: Laurus, 2017. 340 с.
6. Маннергейм Карл Густав. Мемуари. У 2-х томах. Т.2 / з фін. пер. Назар Довжок і Ольга Ярешко; наук. ред. укр. вид. Михайло Слободянюк і Олег Фешовець. 2-ге опрац. вид. Львів: Видавництво «Астролябія», 2022. 624 с.

Олександр Неприцький, Сергій Молдаховський

ОЦІНКА АМЕРИКАНСЬКИМ ЕКСПЕРТНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ ПОЛІТИЧНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН У РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТЯГОМ 1991-1992РР.

У статті досліджуються думки, що панували в експертному середовищі США на початку 1990-х років щодо можливості демократичних перетворень в Російській Федерації після розпаду СРСР та ролі Росії в міжнародній політиці. Експерти сходилися на думці, що РФ мала великий дестабілізаційний потенціал – мілітарний і економічний. Закликали запобігти руйнівному впливу Росії на США і світ шляхом підтримки демократії і ринкових реформ, зазначали великі ризики повернення Росії до попередньої імперської практики.

Ключові слова: Росія, Сполучені Штати Америки, Джордж Буш (старший), Борис Єльцин, демократизація.

Імперська російська/радянська спадщина викликає посилений інтерес серед дослідників, особливо після

повномасштабного вторгнення збройних сил РФ на територію України в лютому 2022 року. Одним із періодів, що особливо активно досліджується вченими є період початку 1990-х років XX століття, коли під гаслами свободи і демократії на уламках Радянського Союзу з'явилася Російська Федерація, як чергова форма російської державності. Адже в цей час, теоретично, була можливість подолати імперське минуле російського колоніалізму.

Даний період в історії Росії українські та закордонні дослідники вивчали з різних ракурсів: через призму україно-російських відносин [1] під кутом зору успіху проведених демократичних реформ [2] з позиції аналізу американської зовнішньої політики [8].

Мета статті полягає у дослідженні думок, які переважали в експертному середовищі США початку 1990-х років, щодо можливості політичних та економічних перетворень в Російській Федерації після розпаду СРСР.

Оцінка можливостей будь-яких політичних чи економічних змін у Російській Федерації, по-перше, безпосередньо пов'язувалася із позицією лідерів нової Росії, особливо, її президента Бориса Єльцина, який здобув свою посаду, отримавши перемогу на загальних виборах 1991 року. По-друге, думки американських експертів формувалися в умовах завершення каденції президента Джорджа Буша (старшого) і аналіз трансформацій в Росії здійснювався через призму американських реалій.

Останній рік каденції Джорджа Буша пройшов у очікуванні президентських виборів і діяльність адміністрації була, значною мірою, підпорядкована виконанню завдань виборчої кампанії. 1992 рік розпочався для президента Сполучених Штатів із втрати значної кількості прихильників, тож він наполегливо наголошував в урочистому посланні 28 січня, на досягненнях у зовнішній політиці (на противагу сфері внутрішньої політики) [4, с. 73]. Аналітики та експерти подавали образ Буша, як успішного президента у зовнішньополітичній діяльності, і не зовсім вдалого у внутрішньополітичних справах [12, с. 18]. Джордж Буш отримував постійні закиди, що не зміг опанувати економічну ситуацію в країні [10, с. 1011-1017], адже починаючи з 1990-го року США почали входити в глибоку рецесію. А для виборів внутрішньоекономічна та фінансова ситуація в країні, що безпосередньо впливає на купівельну спроможність конкретного громадянина, має набагато більше значення, ніж зовнішньополітичні успіхи керівництва держави.

Леон Сігал звинувачував Джорджа Буша в програші на полі фінансової допомоги країнам Східної Європи і колишнього Радянського Союзу, вказуючи, що президент США не вмів ані

передбачити появу проблем із колапсом СРСР, ані успішно вирішити ці проблеми [13, с. 2].

Росія не виглядала вже країною-ворогом, але продовжувала розглядатися як джерело загроз для США і західного світу. Страх перед «ною» Росією базувався на раптових внутрішніх змінах, які відбулися у суспільно-політичному житті, та невизначеності зовнішньої політики РФ [11]. Ця думка підтверджувалася поступовим зростанням антиамериканізму в Російській Федерації. Джон Едвін Мроз вказував, що крах російської економіки у поєднанні з спротивом кризі військово-промислового комплексу і громадським незадоволенням призвело до відставки лідера групи реформаторів Єгора Гайдара. Джерелом зростаючої неприязні до американців було циркулювання в російській громадській думці ідея, що економічну програму «шокової терапії» уряду Гайдара, нав'язали Сполучені Штати, які хотіли у такий спосіб знищити Росію [9]. Американці були дуже здивовані, що російське керівництво звинувачувало США у відсутності будь-яких дій, пори ту фінансову допомогу, що отримувала Росія від США. Як зазначає Дж.Е.Мроз, вже тоді було видно виразні сигнали, що наближується ускладнення економічної ситуації, якому можна було запобігти продовженням програми приватизації і вирівнювання цін на нафту до світового паритету [9, с. 55]. Продовжує цю думку аналітик спеціалізованого центру The Heritage Foundation Джон Р.Гуардіано, кажучи, що причина поганого стану, в якому опинилася російська економіка, не в «шоковій терапії», а в тому, що «вона просто не була реалізована в Росії» [6, с. 3-5]. Російський уряд, на його думку, намагався застосувати радикальні реформи, такі як лібералізація цін, але обійтись при цьому половинчастими заходами, що і стало причиною катастрофи. Цікаву оцінку стану російської економіки дав Джеймс Шлезінгер, стверджуючи, що запровадження обмежень на торгівлю зброєю у випадку з російською економікою, яка функціонувала головним чином завдяки продажу продукції військово-промислового комплексу, є проявом лицемірства Сполучених Штатів і може призвести до неочікуваних результатів [12, с. 18].

Леон Арон на сторінках «The National Interest» писав, що з 1991 року російську зовнішню політику почали формувати «нормальні» чинники, такі як внутрішньополітичне становище, економіка, історія і географія. Революція Єльцина в зовнішній політиці, на думку Арона, полягала у відмові від трьох опор російського державництва, що трималися від часів Петра Великого і Катерини II: російського месіанства, постійної експансії і зміцнення імперії та покладання на мілітарну міць. Замість цього Єльцин відділив російську ідентичність і російську державність від російської імперії, «вибираючи вільну Росію»,

менш агресивну, менш загрозову для сусідів і світу. Але в 1992 році ця тенденція змінилася. Ці зміни кваліфікувалися як «невигідні» для американців, а коріння політичного розвороту шукали в «невиконанні надмірних амбіцій і очікувань» [3, с.37]. Адже новий світовий порядок росіяни розуміли як відхід від понять типу «сфер впливу» і «сфер інтересів», на користь якої міжнародної сили, що буде керуватись Сполученими Штатами, і буде втручатися, коли потрібно буде захистити демократію, права людини і зберегти мир. Російські дисиденти відчували, що ними злегковажили, і в російському політикумі і суспільстві створився новий консенсус навколо більш консервативної політики уряду [3, с. 37].

Джеймс Ф. Хог вважав, що Борис Єльцин – «переломний президент», але, щоправда, за умови, що він зможе контролювати «диктаторські замашки» та встановить конституційний порядок в демократичній Росії з чітким розподілом гілок влади і при цьому не допустить дезінтеграції РФ, поставивши під контроль керівників регіонів і військових «для яких незалежність збільшується разом із відстанню до столиці» [7, с. 6.].

Після відставки Єгора Гайдара і призначенням на пост прем'єр-міністра Віктора Чорномірдіна, Аріель Коген вбачав загрозу повернення впливу «твердоголових», і радив вже новому президенту Сполучених Штатів якнайшвидше розмістити питання Росії нагорі списку запланованих справ і пріоритетів американської політики. Національним інтересам США відповідало забезпечення стабільності та території колишньої радянської імперії, яка і надалі мала тисячі ядерних боеголовок. І лише стабільність і потенційна співпраця між Росією і Сполученими Штатами могли забезпечити успіх реформ і трансформацію економіки у напрямку вільного ринку. Блокування реформ консервативними силами мало означати повернення до стану хаосу і погіршення, й так вже поганого, стану російської економіки [5, с. 1-2].

Отже, американські дослідники провідних аналітичних центрів вважали, що Російська Федерація, що утворилася на території колишнього СРСР і успадкувала його ядерну зброю мала великий дестабілізаційний потенціал – мілітарний і економічний. Закликали запобігти руйнівному впливу Росії на США і світ шляхом підтримки демократії і ринкових реформ, зазначали великі ризики повернення Росії до попередньої імперської практики. При цьому вони не позначали чітких перспектив конструктивної позиції і перспектив взаємовигідної співпраці з Росією.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

- 1.Гай-Нижник П. Росія проти України (1990-2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. Київ: Леся, 2017. 331 с.
- 2.Політичні і економічні перетворення в Росії і Україні. Москва: Три квадрата, 2003. 317 с.
- 3.Aron L. A Different Dance. From Tango to Minuet. The National Interest. American Enterprise Institute for Public Policy Research. April. 1995. P.34-48.
- 4.Bush G. H. W. State of the Union Address 1992. 28 January 1991. U.S. Department of State Dispatch 2/3/92. Vol. 3 Issue 5. 103 p.
- 5.Cohen A. An Action Plan for Promoting Reform in Russia. Memo to President. Elect Clinton. January 18. 1993. 46 p.
- 6.Guardiano J. R. Exploding the Myths About Russian Economic Reform in Russia, Backgrounder № 930 (March 9, 1993). The Heritage Foundation. 67 p.
- 7.James F. Hoge Jr. What a Bear Needs, Besides Boris, Foreign Affairs. Vol. 72. № 5. P.2-12.
- 8.Klatka-Urbaniak K. Rosja w amerykańskiej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa po 1991 r. Praca doktorska. Kraków: UJ, 2011. 371 S.
- 9.Mroz J. E. Russia and Eastern Europe: Will the West Let Them Fail? Foreign Affairs. 1993. Vol. 72 Issue 1. str. 44-57.
- 10.Pastusiak L. Prezydenci Stanów Zjednoczonych Ameryki. Warszawa: ISKRY, 2005. 1158 p.
- 11.Ritcheson P.L., Proliferation and the Challenge to Deterrence, Strategic Review. 1995. №. 2. P.38 – 48.
- 12.Schlesinger J. Quest for a Post-Cold War Foreign Policy. Foreign Affairs. 1993. Vol. 72. Iss.1. P.16-32.
- 13.Sigal L. The Last Cold War Election. Foreign Affairs. Winter 92. Vol. 71. Iss.5. P.2-37.

Павло Кравченко

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА І НОВА СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ НАТО

У статті розкрито головні етапи зміни Стратегічної концепції НАТО впродовж його діяльності, зосередивши основну увагу на останніх змінах, здійснених у 2022 р.

Ключові слова. Стратегічна концепція, НАТО, Альянс, Україна, безпека, співробітництво.

Широкомасштабна війна РФ проти України кардинально змінила геополітичну ситуацію у світі, поставила нові виклики